

Sermaye Piyasası Faaliyetleri Türev Araçlar Lisansı Eğitimi

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

ARALIK 2002

Bu notlar; Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliđi tarafından (TSPAKB) Lisanslama Sınavlarına kaynak oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu notlarda yer alan her türlü bilgi, değerlendirme, yorum ve istatistiki değerler hazırlandığı tarih itibariyle, Sermaye Piyasası Kurulu uzmanlarından Hale Turgay tarafından temin edilerek derlenmiştir.

Bilgilerin hata ve eksikliğinden doğabilecek zararlardan TSPAKB hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Bu notlarda yer alan bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla izinsiz yayınlanabilir, ancak ticari amaçla çoğaltılamaz ve satılamaz.

TÜREV ÜRÜNLERİN MALİ TABLOLARA YANSITILMASI

1) GİRİŞ	4
2) “INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS COMMITTEE” (IASC)	4
2.1) IAS 32 Standardı İle Düzenlenen Yükümlülükler	5
2.2) IAS 39 Standardı İle Düzenlenen Yükümlülükler	6
3) “FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD” (FASB).....	7
3.1) Rayiç Değer Riskine Karşı Korunma	8
3.2) Nakit Akışı Riskine Karşı Korunma	10
3.3) Döviz Riskine Karşı Korunma	10
3.4) Riske Karşı Korumanın Etkinliğinin Değerlendirilmesi.....	11
3.5) Riske Karşı Koruma Muhasebesinin Devam Etmemesi.....	12
4) IAS 39 VE FASB STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	12
5) SONUÇ.....	19

TÜREV ÜRÜNLERİN MALİ TABLOLARA YANSITILMASI *

1) GİRİŞ

Mali piyasalarda oluşan fiyat değişkenliği riskini yönetmek amacıyla tasarlanan türev ürünlerin yoğun kullanımı işletmelerin risk profillerini değiştirmiş ve ilgili taraflar açısından işletmenin karşı karşıya kaldığı riskler ve bu risklerin yönetimine ilişkin bilginin tam, doğru olarak ve zamanında alınması ihtiyacını doğurmuştur. Konuyla ilgili olarak; İngiltere’de International Accounting Standards Committee (IASC) tarafından Mart 1995 tarihinde yayınlanan International Accounting Standard- IAS 32 “Financial Instruments: Disclosure and Presentation” (Finansal Araçlar: Kamuyu Aydınlatma ve Sunum) ile Aralık 1998 tarihinde kabul edilen International Accounting Standard- IAS 39 “Financial Instruments: Recognition and Measurement” (Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Değerleme) standartları ve 1998 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’nde Financial Accounting Standards Board’un (FASB) yayınladığı Statement of Financial Accounting Standards (SFAS) No.133 “Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities” (Türev Araçların ve Hedging-Riskten Korunma Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi) standardı ile türev ürünlerin mali tablolara yansıtılması ve kamuya açıklanması konularında gerekli çerçeve oluşturulmuştur.

Bu makalede, anılan düzenlemeler çerçevesinde türev ürünlerin mali tablolara yansıtılma esasları ele alınmaktadır.

2) “INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS COMMITTEE” (IASC) DÜZENLEMELERİ

IASC, 1989 yılında Canadian Institute of Chartered Accountants ile birlikte finansal araçların muhasebeleştirilmesi, değerlendirilmesi ve bu araçlara ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması konusunda kapsamlı bir standart geliştirmek amacıyla bir proje başlatmıştır. Bu kapsamda, Eylül 1991 tarihinde hazırlanan 40 numaralı taslak görüşe açılmış ve akabinde taslak söz konusu görüşler çerçevesinde revize edilerek konuya ilişkin 1994 yılında 48 numaralı taslak yayınlanmıştır. Gelen eleştiriler çerçevesinde proje iki aşamaya bölünmüştür. İlk aşama olan kamuyu aydınlatma ve mali tabloların sunumu çalışmaları Mart 1995 tarihinde tamamlanmış ve IAS 32 “Financial Instruments: Disclosure and Presentation” (Finansal Araçlar: Kamuyu Aydınlatma ve Sunum) kabul edilmiştir. Aralık 1998 tarihinde ise, projenin ikinci aşamasını oluşturan finansal araçların muhasebeleştirilmesi, kayıtlardan silinmesi, değerlendirilmesi ve riskten korunma muhasebesine ilişkin çalışmalar sonuçlanarak IAS 39 “Financial Instruments: Recognition and Measurement” (Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi) kabul edilmiştir. IAS 39, 1 Ocak 2001 tarihinde veya bu tarihten sonra başlayan yıllık hesap dönemleri için geçerli olup, bu tarihten önce uygulanmak istenmesi halinde standartın yayımlandığı (15 Mart 1999) mali yılın bitimi ile başlayan yeni mali yılın başından itibaren uygulanabilecektir.

* Hale TURGAY; “Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi”, Cilt 3, Sayı 2, Haziran 2001

2.1) IAS 32 Standardı İle Düzenlenen Yükümlülükler

IAS 32 no'lu standartta; bilanço-içi finansal araçların sunumuna ilişkin esaslar belirlenirken, bilanço-içi ve bilanço-dışı finansal araçlar ile ilgili olarak kamuya açıklanması gereken bilgiler tanımlanmıştır. Finansal araçların sunumuna ilişkin düzenlemeler; finansal araçların borçlar ve varlıklar olarak sınıflandırılmasına, söz konusu araçlarla ilgili faiz, kar payı, kazanç ve kayıpların

bölümlenmesine ve finansal varlıklarla finansal borçların hangi durumlarda birbirini dengelemek (offset) için kullanılabileceğine ilişkindir. IAS 32 ile düzenlenen kamuyu aydınlatma yükümlülükleri ise; finansal araçlardan beklenen gelecekteki nakit akımlarının miktarı, zamanlaması ve belirliliğinin değerlendirilmesine yardımcı olacak bilgileri düzenlemektedir. Ayrıca anılan standart, işletmelerce kullanılan finansal araçların boyutu ve niteliği, kullanıma amaçları, kullanımda ortaya çıkabilecek riskleri ve yönetimin söz konusu risklerin kontrolünde izleyecekleri politikaların açıklanmasını öngörmektedir..

Standartın türev ürünlerin muhasebeleştirilmesine etki edebilecek “finansal varlık ve yükümlülüklerin netleştirilmesine (offset)” ilişkin bölümüne göre;

- İşletmelerin, (a) finansal varlık ve yükümlülüklerinin kayıtlı değerlerini mahsup etmeye yasal olarak hakları bulunduğu; ve (b) net olarak hesaplaşmaya veya eş zamanlı olarak varlığı paraya çevirmeye ve yükümlülüğünün yerine getirmeye niyeti varsa, finansal varlık ve yükümlülükleri netleştirilmesi ve net değerini bilançoda gösterilmesi gerekir.

- İşletmelerin finansal yükümlülük ve varlıklarının, iki veya daha fazla finansal enstrümanın netleştirilmesinden kaynaklanan gelecekteki nakit akışlarının yansıtılması durumunda, net olarak gösterilmesi gerekir.

- Bir işletme tek, net bir meblağ alma ve ödeme hakkına sahipse ve böyle yapmaya istekli ise, tek bir finansal varlık veya finansal yükümlülük söz konusu olacak, diğer koşullarda işletmenin kaynakları veya yükümlülükleri olma özellikleri ile tutarlı şekilde, birbirinden ayrı kaydedilmeleri gerekecektir.

- Bir finansal varlık ve yükümlülüğün netleştirilmesine ilişkin yasal ve geçerli bir hakkın varlığı, söz konusu varlık ve yükümlülükle ilişkili hak ve yükümlülükleri ile işletmenin kredi ve likidite riskine maruz kalma düzeyini etkileyebilir. Ancak, hakkın varlığı netleştirme için yeterli değildir. Bu hakkın kullanımı ve eşzamanlı netleştirme niyetinin olmadığı durumlarda gelecekteki nakit akışlarının miktarı ve zamanlaması etkilenmez. Ancak, niyetin olması durumunda varlığın ve yükümlülüğün net olarak sunulması, gelecekteki nakit akışlarının zamanını ve miktarını, söz konusu nakit meblağın maruz kaldığı riskleri etkiler.

- Netleştirme organize mali bir piyasada takas faaliyetleri yolu ile veya yüz yüze değiştirme ile gerçekleştirilebilir. Bu koşullarda, nakit akışları tek ve net bir meblağa eşittir ve kredi veya likidite riskine maruz kalınması söz konusu değildir. Diğer koşullarda bir işletme farklı miktarları ödeme ve elde etme yoluyla netleştirme yapabilir. Bu durumda finansal varlığın tümü için kredi riski finansal yükümlülüğün tümü için likidite riski söz konusudur. Bu yüzden bir finansal varlığın paraya çevrilmesi ve finansal yükümlülüğün ödenmesi, sadece işlemlerin aynı anda gerçekleştiği (yakın zamanlarda değil) durumlarda eş zamanlı sayılır. Taraflar açısından eş

zamanlı netleştirme, her iki tarafta diğer tarafın yükümlülüğünü yerine getirmemesi riskine (kredi riski) maruz kalmadığından ve zamanında ödememe riskini (likidite riski), ortadan kaldırdığından avantaj sağlar.

- Aşağıdaki durumlarda koşullar uygun olsa dahi netleştirilme yapılmaz.

(a) Tek bir finansal enstrümanın gerekliliklerini karşılamak için birden fazla, farklı finansal aracın kullanılması, (sentetik araçlar)

(b) Aynı riske maruz kalan, ancak farklı taraflara karşı olan ve finansal enstrümanlardan doğan finansal varlık ve yükümlülükler,

(c) Finansal kıymetler alıcının sorumluluğunun ifası için netleşme yapılması açısından kabul edilmediği durumlarda,

Bu kapsamda, eğer bir işletme A şirketinden belirli miktarda dövizli belirli fiyattan almayı kontrata bağlamışsa ve bir başka kontratla aynı miktarda dövizli aynı fiyattan B şirketine satmayı taahhüt etmişse kendini hedge etmiş sayılır ama bu bir netleştirme pozisyonu değildir. Taraflar tam ve ayrı hesap kapamayı isteyebilirler ve işletme her iki tarafın kontrattaki yükümlülüğünü yerine getirmemesi riskine maruz kalabilir.

2.2) IAS 39 Standardı İle Düzenlenen Yükümlülükler

Bu standart finansal varlık ve yükümlülüklerin muhasebeye yansıtılması, değerlemesi ve söz konusu varlık ve yükümlülüklerle ilgili kamuya açıklanması gereken bilgiler hakkında düzenlemeler getirmiştir ⁽¹⁾. Standartın kapsamı türev olan ve olmayan, varlık veya yükümlülük niteliğindeki tüm finansal enstrümanlara uygulanmak üzere geniş tutulmuştur.

Standartta tüm finansal varlık ve yükümlülüklerin kayıtlara maliyetleri ile kaydedilmesi (ki bu değer varlık ve yükümlülüklerin kayıtlara alınma anında rayiç değeri olarak düşünülmüştür) daha sonraki aşamalarda standartta belirlenenler dışında (rayiç değeri güvenilir biçimde ölçülemeyen, vadesine kadar tutulacak sabit vadeli yatırımlar gibi) kalan varlıklar ile ticaret (trading) için tutulan yükümlülüklerin ve türevlerin rayiç değerleri ile değerlendirilmesi öngörülmüştür. Bu standart uyarınca işlem maliyetleri (borçlanma maliyetleri dışında) ilk değerlemede maliyete dahil edilmelidir.

Riskten korunma; türev enstrümanların veya belirli şartlar altında türev olmayan enstrümanların (sadece kur riskine karşı korunmada), riskten korunulan varlık veya yükümlülüğün rayiç değerindeki veya söz konusu varlık veya yükümlülüklerden kaynaklanan nakit akışlarındaki değişimlerin tamamını veya bir kısmını dengelemesidir (offset). Riskten korunulan varlık rayiç değerinde değişimlere veya nakit akışlarında değişimlere maruz kalan bir varlık, yükümlülük, taahhüt veya öngörülen bir işlem olabilir. Riskten korunma muhasebesinin esası dengeleyici etkilerin simetrik olarak sonuç hesaplarına yansıtılmasıdır.

Riskten korunma muhasebesi risk ilişkisi açık olarak tanımlanıyorsa, ölçülebiliyorsa ve etkili ise kullanılabilir.

(1) IASC: "New IASC Europe Convention a Single Market in European Accounting" (Seminer Notları), Published by International Financial Exhibitions Ltd. (September 2000), 75.

IAS 39'da rayiç değer riskten korunması, nakit akışının riskten korunması ve net yatırımların riskten korunması (fair value hedges, cash flow hedges, hedges of a net investment in a foreign entity) olmak üzere 3 ayrı tip riskten korunma muhasebesi öngörülmüştür. Riskten korunma muhasebesinin kullanılması için riskten korunma ilişkisinin ve işletmenin riske karşı izleyeceği politikanın ve amaçların resmi olarak döküman haline getirilmesi, riskten korunma işleminin, belirlenen risk yönetimi politikası çerçevesinde etkili olması ve etkinliğin işlem süresince sağlanması, nakit akışları riskine karşı korumada öngörülen işlemin olma ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarından dolayı işletmeyi riske maruz bırakması, etkinliğin ölçülebilir olması koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Riskten korunan araç finansal varlık ve yükümlülük ise ve etkinlik ölçülebiliyorsa nakit akışlarının veya rayiç değerindeki değişmelerin bir kısmından kaynaklanan riske karşı korunma sağlanabilir. Eğer korunan varlık finansal olmayan bir varlık veya yükümlülük ise döviz kuru riskine veya tamamının (parçalarının değil) maruz kaldığı tüm risklere karşı korunma sağlanabilir. Standart uyarınca ayrıca, "türev araç" tanımına (değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya da kredi endeksi veya benzer bir değişkendeki değişikliklere göre değişme gösteren, piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer sözleşme türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmeyen ya da çok az gerektiren; ilerideki bir tarihte kapatılan mali enstrümanlar) girmekle birlikte sözleşmeye taraf olan şirketin sözleşmeyi sözleşmenin konusunu oluşturan varlığın fiziksel teslimi ile sonuçlandırmaya niyeti varsa ve geçmişte nakit hesap kapatılmasına ilişkin uygulamalar yoksa sözleşme türev araç olarak muhasebeleştirilmeyecektir.

3) "FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD" (FASB) DÜZENLEMELERİ

FASB, Haziran 1998 tarihinde türev araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin çalışmalarını sonuçlandırmış ve SFAS No.133 "Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi" standardı yayımlanmıştır. 15 Haziran 1999 tarihinden sonra başlayan tüm mali yıllar için geçerli olacak olan SFAS 133 no'lu düzenlemede, bilançodaki tüm türevlerin gösterilmesi ve bunların başlangıçta ve daha sonra rayiç değer üzerinden ölçülmesi gerekmektedir. Bu, türevin bir riske karşı korunma önlemi olarak mı tasarlandığına yoksa başka bir amaçla mı kullanıldığına bakılmaksızın uygulanır. Dolayısıyla, SFAS 133, daha önceki sentetik-arac ve bilanço dışı muhasebe uygulamalarını ortadan kaldırarak tüm türevlerin muhasebesini standart hale getirmektedir. Tüm türevlerin bilançoda gösterilmesi ve rayiç değere göre ölçülmesi türevlerin görülebilirliğini arttıracaktır ve bir çok kuruluş için bilançonun büyümesi sonucunu doğurabilir (2).

Bir türevin rayiç değerindeki değişikliklerin gelir tablosunda gösterilmesi türevlerin kullanım amacına bağlı olacaktır. Türev bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahip değilse ya da böyle düşünülmemişse, türev üzerinden kazanç ya da kayıp cari olarak gelir tablosunda gösterilmelidir. Eğer, türev özel bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahipse, üzerinden kazanç ya da kayıp ya (1) riske karşı korunma konusu olan kalem esasında yapılacak bir

(2) G. Robert SMITH, Gary WATERS and Arlette C. WILSON: "Improved Accounting for Derivatives and Hedging Activities", Derivatives Quarterly (Fall 1998), 15-20.

mahsup ayarlaması ile birlikte gelir tablosunda gösterilmeli, ya da (2) öz sermaye içinde kayıtlara alınmalıdır. Riske karşı korunma muhasebesine uygun olması için, türev “rayiç değer riskine karşı korunma“, nakit akışı riskine karşı korunma” ya da “döviz riskine karşı korunma” özelliği taşınmalıdır (3).

Riskten korunma muhasebesi, riskten korunma amacıyla kullanılan bir aracın muhasebeleştirilmesinde girişimin temel amacının bu aracın değerinde meydana gelen değişmelerin gelir tablosunda farkedilme zamanı ile riske maruz pozisyonun değerinde meydana gelen değişmelerin farkedildiği zaman arasında denklik sağlama süreci olarak tanımlanabilir.

3.1) Rayiç Değer Riskine Karşı Korunma

Bir rayiç değer risk koruması bir aktifin, pasifin ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen ve mali tablolarda gösterilmeyen bir kesin taahhüdün rayiç değerindeki değişikliklere karşı korumadır. Örneğin; stok türlerinin rayiç değerinin korunması için vadeli sözleşmelerin kullanılması veya bir taahhüdün (örneğin, satın alma veya satış sözleşmeleri, leasing, bir borca ilişkin faiz ödemeleri) rayiç değerinin korunması için bir türevin kullanılması (4)

Bir riske karşı korunma ilişkisinin rayiç değer riskine karşı koruma olabilmesi için bazı kriterler aranmaktadır. Bu kriterler hem riske karşı korunma aracı hem de riske karşı korunan kalem ile ilgili olup çok kapsamlıdır. Bir riske karşı korunma ilişkisinin rayiç değer riskine karşı korunma sayılabilmesi için gereken genel kriterler aşağıda verilmiştir (5).

(1) Riske karşı koruma önlemi oluşturulurken riske karşı korunma ilişkisi ile kuruluşun risk yönetimi hedefi ve bu korunma önleminin gerçekleşmesine ilişkin stratejisi resmi olarak belgelendirilir. Buna, riske karşı korunma aracının tanımı, korunan kalem, riskin niteliği ve riske karşı korunma aracının etkinliğinin nasıl değerlendirileceği de dahil edilmelidir. Kuruluşun riske karşı korunma aracının etkinliğini nasıl değerlendirmeyi planladığı sebepleri ile açıklanmalıdır. Kısacası, kuruluş ne yaptığını açıkça belirtmelidir.

(2) Hem riske karşı koruma önlemi oluşturulurken hem de sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisinin, riske karşı korumanın belirlendiği dönemde korunan risk ile ilişkisi kurulabilen rayiç değer değişikliklerini dengelemekte oldukça etkili olması beklenir. Mali tabloların hazırlanma dönemlerinde veya en azından üç ayda bir etkinliğin değerlendirilmesi zorunludur. *Kısacası, kuruluş stratejisinin etkin olduğuna inanmalı ve bunu düzenli olarak değerlendirmeye tabi tutmalıdır.*

(3) FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series (June 1998), 10-11.

(4) FASB: a.g.e., 20-27.

(5) Pricewaterhousecoopers: The New Standard On Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities (Fas 133) An Executive Summary (1998), 4-5.

(3) Korunan kalem tek bir aktif ya da pasif kalemi veya bir taahhüt ya da bunun özel bir bölümü veya benzer kalemlerden oluşan bir portföy olmalıdır.

(4) Korunan kalemin rayiç değeri koruma yapılan riske atfedilebilir ve kar/zarar durumunu gelirleri etkileyebilecek değişikliklere maruz kalmalıdır.

(5) Korunan kalem mali olmayan bir aktif ya da pasif olduğu takdirde, koruma yapılan risk korunan tüm aktif ya da pasifin rayiç değerinde değişiklik riskidir. Yani, farklı bir yerde benzer bir kıymetin ya da önemli bir unsurunun fiyat riski korunan risk olarak seçilemez. Örneğin, stoklardaki otomobil lastiklerinin rayiç değerinde değişiklik riskine karşı koruma için bir türev kullanıldığı takdirde, kuruluş, kauçuk otomobil lastiklerinin temel bir unsuru olsa dahi, kauçuğun piyasa fiyatını korunan bir risk olarak belirleyemez.

(6) Korunan kalem mali bir aktif ya da pasif olduğu takdirde, risk (a) korunan kalemin tümünün genel rayiç değerinde değişiklikler, ya da (b) “designated benchmark interest rate” (aktif finansal piyasalarda geçerli ve kote edilmiş olan ve piyasada yüksek kredi kalitesine ilişkin borçlanmaya atfedilebilir faiz seviyeleri temsil eden oran. Bu oranın teorik olarak risksiz faiz oranını - ödenmeme riski olmayan- göstermesi gerekmektedir. Bazı piyasalarda hükümetin borçlanma oranları, bazılarında ise bankalar arası borçlanma oranları “benchmark” oranı olarak kullanılabilir), döviz kurları (döviz kuru riski) ya da borçlunun kredibilitesi ile korumanın başlangıcında korunan kaleme ilişkin kredi sektörüne bağlı olarak “benchmark interest rate” de meydana gelen değişimler (kredi riski) değişikliklere atfedilebilir değişiklikler olabilir (6).

(7) Riske karşı korunma aracı bir türev olmalıdır.

Rayiç değer risk korunmasında koruma aracındaki (yani, türev) kazanç ya da kayıp ile korunan kalem üzerinde koruma yapılan riskten kaynaklanan kazanç ya da kayıp (yani, rayiç değerde değişim) cari dönemin gelir tablosunda gösterilir ve korunan kalemin net defter değeri (ya da “temeli-basis”) ayarlanır. Yani, bir taahhülle ilgili bir aktif ya da pasif, eğer taahhüt bir rayiç değer risk korumasına konu olursa bilançoda gösterilir. Koruma yüksek derecede etkili olduğunda, kazanç ve kayıplar genel olarak eşit olur ve birbirini dengeler. Gelirler, sadece korumanın yüzde yüz etkili olmadığı ölçüde bundan etkilenir. Korunan aktif ya da pasifin değerinde korunan riskten kaynaklanan değişikliklere ilişkin ayarlamalar ilgili kalemlere ilişkin diğer ayarlamalar gibi muhasebeleştirilir. Örneğin, riske karşı korunan benzin stokunda ayarlamalar stok satılana kadar benzin stok bakiyesinin bir parçası olarak kalır. Faiz getiren mali araçlarla ilgili olarak, ayarlama en geç korunan kalemin rayiç değerindeki, koruma yapılan riskten kaynaklanan değişikliklere karşı ayarlanamaz olduğu andan itibaren itfa edilir (7).

(6) FASB: Statement Of Financial Accounting Standards No 138 “Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities An Amendment Of FASB Statement No 133, Financial Accounting Series No.210-B (June 2000), 49-50.

(7) PriceWaterhouseCoopers: Meet the Experts-Technical Workshop on SFAS 133 and IAS 39 (November 1999), 10-13.

3.2) Nakit Akışı Riskine Karşı Korunma

Farklı kuruluşların riske karşı korunma stratejilerini incelerken, FASB bazı kuruluşlar için riskin rayiç değerinde değişiklik riski iken bazılarında nakit akışında değişme olduğunu tespit etmiştir. Örneğin, bir kuruluş tarafından verilen sabit faizli borç onu borcun rayiç değerinde bir potansiyel değişiklik riski ile karşı karşıya bırakır, ama faiz nakit akışları değişiklik göstermez. Değişken hadli borçlanmada ise piyasa faiz hadleri değiştikçe borcun rayiç değerinde değişikliklerle karşı karşıya kalınmaz ama faiz nakit akışlarında değişiklik olabilir. Dolayısıyla nakit akışı risk korunma kavramı doğmuştur.

Bir nakit akışı risk korunma önlemi belirli bir riskten kaynaklanan nakit akışı değişmelerine karşı korunmadır. Bu mevcut bir pasif ya da aktifle veya öngörülen bir işlem ile (örneğin öngörülen alış ya da satış) bağlantılı olabilir (Örneğin ⁽⁸⁾, değişken oranlı borçlanma)

Rayiç değer risk koruma önlemlerinde olduğu gibi, bir riske karşı koruma ilişkisinin nakit akışı risk korunma olarak nitelendirilebilmesi için çeşitli tanımlayıcı kriterler mevcuttur. Bunlar rayiç değer risk koruma önlemlerinin kriterlerine benzerdir.

FASB tarafından yapılan düzenlemeler uyarınca bir riske karşı koruma aracının kazanç ya da kaybının efektif kısmı ilk olarak özsermayenin bir unsuru olarak gösterilir ve riske karşı korunan öngörülen işlemin kazançları etkilediği dönem ya da dönemlerde (örneğin, öngörülen bir satış gerçekleştiğinde) karlarla birlikte yeniden sınıflandırılır. Riske karşı korunan işlem sonucunda bir kıymet iktisap edildiği ya da borç yapıldığı takdirde, özsermaye içinde biriken kazanç ya da kayıplar, iktisap edilen kıymet ya da yapılan borcun kazançları etkilediği aynı dönem ya da dönemler içinde (örneğin, amortisman, faiz ya da satış giderlerinin gösterildiği dönemler) kar olarak yeniden sınıflandırılır. Bu prosedür gelecek dönemlerde “ kazanç etkisinin kuruluşun nakit akış risk koruma önlemini sabitlediği ” fiyat ya da gidere eşit olmasını sağlar.

3.3) Döviz Riskine Karşı Korunma

Döviz riskine karşı korunma aşağıdaki durumlarda ortaya çıkan döviz riskine karşı olabilir :

- gösterilmeyen bir taahhüt (bir rayiç değer risk koruması),
- satışa hazır bir menkul kıymet (bir rayiç değer risk koruması),
- öngörülen bir işlem (bir rayiç değer risk koruması),
- bir yabancı işlemde net yatırım.

Bir döviz risk korunma önleminin ve döviz nakit akış risk korunma önleminin muhasebeleştirilmesi döviz harici risk korunma önlemlerinin muhasebeleştirilmesi ile aynı esasları izler. Yabancı bir işlemde net yatırımın riske karşı korunmasında, riske karşı korunma aracındaki kazanç ya da kayıp özsermaye içinde gösterilir ⁽⁹⁾.

(8) Pricewaterhousecoopers: The New Standard On Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities (Fas 133) An Executive Summary (1998), 6.

(9) Pricewaterhousecoopers: The New Standard On Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities (Fas 133) An Executive Summary (1998), 8.

Satışa hazır menkul kıymetler haricinde, SFAS 133 döviz cinsinden gösterilen bir aktif ya da pasifin riske karşı korunan bir kalem olmasını kabul etmemektedir, çünkü bu aktif ya da pasif dönemin kazançlarına yansıtılan (korunan risk olacak şeye, yani kur değişikliği ile ilişkilendirilebilir) net defter değerindeki değişikliklerle yeniden ölçülmektedir. FASB'nin döviz cinsinden gösterilen bir aktif ya da pasifin riske karşı korunan bir kalem olmasını kabul etmemektedir gerekçesi kur değişiklikleri nedeniyle aktif ya da pasif üzerinden gerçekleşen kazanç ya da kayıpların doğal olarak, büyük ölçüde, gelir - gider tablosunda türevin rayiç değerlerindeki değişikliklerle dengelenecek olmasıdır.

Genel olarak, SFAS 133 döviz risk korumalar için halen yürürlükte olan riske karşı koruma muhasebeleştirme uygulamalarını sürdürmektedir. Standart, buna uyum için genel risk koruma modelinde iki istisna tanımaktadır. Bu iki istisna (1) yabancı bir işlemde net yatırım için risk koruma muhasebesi ve (2) döviz cinsinden gösterilen türev olmayan mali araçların (örneğin, döviz borçlar) bir taahhüdün ya da net yatırımın risk koruma önlemi olarak belirlenmesi ile ilgilidir ⁽¹⁰⁾.

3.4) Riske Karşı Korumanın Etkinliğinin Değerlendirilmesi

SFAS 133 çerçevesinde risk koruma muhasebesinin belirleyici kriteri, riske karşı koruma aracı ile korunan kalem arasındaki risk koruma ilişkisinin koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini hem riske karşı korumanın oluşturulduğu esnada hem de sürekli olarak dengelemekte yüksek derecede etkin olmasıdır. Mali tablo hazırlama dönemlerinde ya da en azından üç ayda bir etkinliğin değerlendirilmesi zorunludur. Bu şart cari muhasebe kuralları tarafından öngörülen "yüksek korelasyon" değerlendirmesi ile aynı anlam ve uygulamaya sahiptir.

SFAS 133 bir kuruluşun, bir riske karşı koruma ilişkisinin belirlenmesinin bir parçası olarak, riske karşı korumanın koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini dengelemekte ne derece etkin olduğunu baştan değerlendirmesini şart koşmaktadır. Bu itibarla, SFAS 133 riske karşı koruma süresince, bir kuruluşun;

-riske karşı koruma ilişkisinin dengelemeyi sağlamak konusunda yüksek derecede etkin olacağını bekleyip beklemediğini değerlendirmek,

-riske karşı korumanın etkin olmayan kısmını ölçmek,

için tanımlanmış bir metodun sürekli kullanımını öngörmektedir. Standart bir kuruluşu etkinliği değerlendirmek için tek bir yöntem belirlemekle sınırlandırmamakta ve kuruluşlara bir esneklik tanımaktadır. Bununla birlikte, genel olarak bir kuruluşun benzer risk koruma araçları için etkinliği benzer bir şekilde değerlendirmesi beklenir. Bir kuruluşun etkinliği değerlendirme yönteminde yapacağı değişikliklerin gerekçelerinin belirtilmesi ve mevcut risk koruma ilişkisi devam ettirilmeden ileriye dönük olarak uygulanması ve geliştirilmiş yöntem kullanılarak yeni risk koruma ilişkisinin belirlenmesi gereklidir.

Regresyon analizi gibi istatistiksel teknikler ve çeşitli fiyatlandırma modellerine dayalı gelecekteki değişikliklere ilişkin beklentiler çoğu zaman riske karşı koruma önleminin

(10) FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series (June 1998), 36-42.

oluşturulduğu sırada bir riske karşı koruma ilişkisinin etkinliğini değerlendirmek için kullanılabilir. Geçmişte gerçekleşen etkinlik testi (yani, riske karşı koruma dönemi boyunca süren etkinlik) riske karşı korumanın gerçekleşen sonuçları esasında ölçülmelidir. Süren etkinliğin ölçümünde yaygın olarak kullanılan bir yöntem riske karşı koruma aracı için koruma yapılan riskten kaynaklanan kümülatif fiyat (ya da nakit akış) değişikliklerini riske karşı korunan kalem için kümülatif fiyat (ya da nakit akış) değişikliklerine bölmektir. Bu konuda kesin yol gösterici esaslar olmamakla birlikte, bir riske karşı koruma ilişkisinin sürekli olarak “yüksek derecede etkin” sayılabilmesi için riske karşı koruma aracının kümülatif fiyat ya da nakit akış değişikliklerinin, en az, riske karşı korunan kalemin ters yöndeki kümülatif fiyat ya da nakit akış değişikliklerinin yüzde 80 ila 125'i arasında olması gerekir. SFAS 133 “yüksek derecede etkin” olmaktan çıkan riske karşı koruma muhasebesinin bitirilmesini öngörmektedir ⁽¹¹⁾.

3.5) Riske Karşı Koruma Muhasebesinin Devam Etmemesi

SFAS 133 uyarınca, bir kuruluş (1) riske karşı koruma SFAS 133 kriterlerine uymadığı ya da (2) türev sona erdiği ve satıldığı, kullanıldığı ya da bir riske karşı koruma aracı olmaktan çıktığı takdirde riske karşı koruma muhasebesi devam ettiremez.

Bir riske karşı korumanın devam etmemesi durumunda bunun muhasebeleştirilmesi bu kesintinin sebebine bağlıdır. Genel olarak, bu kesinti rayiç değer ya da nakit akışı risk koruması için kar üzerinde hemen etkide bulunmaz. Bir taahhüdün rayiç değer riskine karşı korumasında taahhüdün bu nitelikten çıkması muhtemeldir. Bu durumda, şirket taahhüdlerinin kümülatif piyasa ayarlamaları ile gösterilen aktif ya da pasif bilançodan çıkartılacak ve buna tekabül eden kazanç ya da kayıp gelirlerde kaydedilecektir. Öngörülen bir işlemin nakit akış risk korumasında, bir kuruluşun daha sonra öngörülen işlemin gerçekleşmeyebileceğine karar vermesi muhtemeldir. Bu durumda, özsermaye içerisinde biriken kazanç ya da kayıp derhal karda gösterilir. Bir kuruluşun olasılık tahmininde değişiklik yaparak (yani, sadece olasılık değerlendirilmesinde değişiklik nedeniyle özsermaye içerisinde ertelenen kazançların kara devredilmesi) karlarını manipüle etmesini önlemek için FASB özsermaye hesabında biriken tutarların sadece kuruluş tarafından öngörülen işlemin, gerçekleşmeyeceğinin öngörülmesi halinde karda gösterilmesine karar vermiştir.

4) IAS 39 VE FASB STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Standartlar özellikle hangi mali araçların gösterildiği, bunların bilançoda nasıl ölçüldükleri, ne zaman bilançodan çıkartıldıkları, değer kaybının ne zaman gösterildiği ve riske karşı koruma muhasebesinin hangi şartlarda uygun olduğu (ve olmadığı) konularında oldukça benzerdir. IAS 39 ve FASB Standartlarının karşılaştırılmasına ilişkin bilgi aşağıda bir tablo halinde sunulmaktadır ⁽¹²⁾. Tabloda her iki standart sisteminin esasları özetlemekte ve hangi açılardan benzer ve farklı oldukları ana hatlarıyla gösterilmektedir.

(11) FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series (June 1998), 36-42.

(12) Paul PACTER: “IAS 39 Compared with FASB Standards”, Accountancy International Magazine (June 1999).

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

<u>IAS 39</u>	<u>FASB STANDARTLARI</u> <u>Özellikle 114, 115, 126, 133</u>
IASC : Kapsam Tüm işletmeler Mali tablolarda gösterim, ölçüm, mali tablolardan çıkarma ve riske karşı koruma muhasebesi (hedging) konularını kapsar.	FASB : Kapsam Aynı Aynı
IASC : Tanımlar Bir finansal araç; hem bir işletmenin finansal varlıklarında hem de başka bir işletmenin finansal yükümlülüklerinde ya da özsermayesinde artış yaratan bir sözleşmedir. Bir finansal varlık nakit, başka bir işletmeden nakit ya da diğer bir finansal varlık almak ile diğer bir işletme ile, potansiyel olarak avantajlı olmayan durumlarda, finansal araçları veya diğer işletmenin bir özsermaye aracını mübadele etmeye yarayan bir akdi haktır.	FASB : Tanımlar Aynı
Bir finansal borç diğer bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal kıymet verme ya da başka bir işletme ile potansiyel olarak avantajlı olmayan koşullarda finansal araçları mübadele etmeye yönelik akdi bir yükümlülüktür.	
Bir işletmenin finansal varlıkları ya da kendi hisseleri yoluyla ödeyerek ifa edebileceği bir akdi yükümlülüğü olduğu ve bu yükümlülüğün ifası için gerekli olan hisse sayısı hisselerin rayiç (fair) değerlerinde değişikliklere göre, verilen hisselerin rayiç değerlerinin daima akdi yükümlülük karşısındaki tutara eşit olmasını sağlayacak şekilde, değişiklik gösterdiği takdirde bu yükümlülük öz sermaye değil bir mali borç olarak değerlendirilmelidir.	FASB standartları bu yükümlülüğün bir borç olarak sınıflandırılmasını şart koşmaz.
Bir türev aşağıdaki özelliklere sahip bir mali araçtır : a) değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya	a) aynı

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

<p>da kredi endeksi veya benzer bir değişkendeki (bazen temel olarak adlandırılır) değişikliklere göre değişme gösterir;</p> <p>b)piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer akit türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmez ya da çok az gerektirir;</p> <p>c) ilerideki bir tarihte kapatılır.</p>	<p>b) aynı</p> <p>c) FASB tanımı türev akdi şartlarının net hesap kapatmayı şart koşmasını ya da buna izin vermesini öngörmektedir.</p>
<p>IASC: Başlangıçta Bilançoda Gösterme ve Ölçüm</p> <p>Tüm finansal varlık ve yükümlülükler, türevler de dahil olmak üzere bilançoda gösterilir.</p>	<p>FASB: Başlangıçta Bilançoda Gösterme ve Ölçüm</p> <p>Aynı</p>
<p>Başlangıçta, bunlar finansal varlık veya yükümlülük için ödenen ya da tahsil edilen rayiç değerle ölçülür.</p>	<p>Aynı</p>
<p>İşlem giderleri tüm finansal araçların başlangıçtaki ölçümüne dahil edilir.</p>	<p>FASB işlem giderleri konusunu ele almamaktadır. Bu giderler finansal araçların başlangıçtaki ölçümüne dahil edilebilir ya da edilmeyebilir.</p>
<p>Bir işletme menkul kıymetlerin piyasada normal alımlarını işlem ya da hesap kapatma tarihinde gösterir. Hesap kapatma tarihine göre muhasebeleştirme yapıldığı takdirde, IAS 39 gelir - gider tablolarında etkilerin tüm işletmeler için aynı olmasını sağlamak amacıyla işlem ve hesap kapatma tarihleri arasında değer değişikliklerinin gösterilmesini öngörmektedir.</p>	<p>FASB işlem tarihi ve hesap kapatma tarihi farklılıkları konusunu ele almamaktadır. İşlem tarihi ve hesap kapatma tarihi arasında değişiklikler net gelirin ölçümüne dahil edilebilir ya da edilmeyebilir.</p>
<p>IASC: Mali Kıymetlerin Daha Sonra Ölçülmesi</p> <p>Rayiç değer üzerinden :</p> <p>İşlem amacıyla tutulan tüm finansal varlıklar</p> <p>Tüm borç senetleri, hisse senetleri ve işlem için tutulmayan ama satışa hazır olan diğer finansal varlıklar – rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen kote edilmemiş hisse senetleri haricinde - bir değer kaybı testine tabi tutulmak kaydıyla maliyet</p>	<p>FASB: Mali Kıymetlerin Daha Sonra Ölçülmesi</p> <p>Rayiç değer üzerinden :</p> <p>Aynı</p> <p>Tüm borç senetleri, hisse senetleri ve işlem için tutulmayan ama satışa hazır olan diğer finansal varlıklar - kote edilmemiş hisse senetleri haricinde - bir değer kaybı testine tabi tutulmak</p>

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

<p>üzerinden ölçülür.</p> <p>Tüm türevler rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen kote edilmemiş hisse senetlerine bağlı olmadıkça ve söz konusu hisse senetleriyle kapatılması gerekenler haricinde</p>	<p>kaydıyla maliyet üzerinden ölçülür.</p> <p>FASB kote edilmemiş hisse senetleri için rayiç değer şartı koymaz, ama rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen bir hisseye endekslenmiş bir türevin rayiç değeri için istisna olarak kabul etmemiştir.</p>
Türev olmayan araçlar içinde gömülü türevler	Aynı
İşletmenin “vadesine kadar tutulmak” amacıyla bulundurmadığı krediler.	Aynı
<p>Maliyet üzerinden :</p> <p>Borçlar ve alacaklar</p> <p>İşletme borç ve alacakları vadesine kadar tutma kabiliyetini ve amacını göstermek zorunda değildir.</p>	<p>Maliyet üzerinden :</p> <p>Aynı</p>
İşletmenin vadesine kadar tutma kabiliyeti ve amacı olan bazı diğer sabit vadeli yatırımlar	Aynı
Vadesine kadar tutulanlar için kesin testler.	Aynı
İşletmenin kontrolü dışında, öngörülmesi mümkün olmayan ve tekrarlanmayan bir koşul nedeniyle vadesine kadar tutulacak bir menkul kıymetin amaçlanan ya da gerçekleşen satışı işletmenin geri kalan portföyünü vadesine kadar tutma kabiliyeti hakkında şüphe doğurmaz.	Aynı
Vadesine kadar tutulacak menkul kıymetlerden birinin erkenden satılması halinde geri kalan tüm vadesine kadar tutulacak kıymetlerin rayiç değeri üzerinden ölçülmesi gerekir.	Aynı
Bir işletmenin bazı kıymetleri vadesinden önce satmış olması nedeniyle finansal varlıkların, vadesine kadar tutulacaklar şeklinde sınıflandırmasının mümkün olmaması halinde, bu engel vadesinden önce satıştan sonra ikinci mali yılın sonunda ortadan kalkar.	FASB standardı bu durumun ne zaman düzeleceği konusunda bir şey söylememektedir.
Rayiç değerleri güvenilir şekilde ölçülemeyen kote edilmemiş öz sermaye araçları (örneğin, adi hisseler) ve bu araçlarla bağlantılı olan ve bu araçların teslim edilmesi ile hesap kapatılması gerektiren türevler	<p>FASB kote edilmemiş tüm öz sermaye araçlarının, rayiç değeri aktif bir piyasada kotasyon haricinde araçlarla güvenilir biçimde ölçülebilecek olsa dahi rapor edilmesini öngörmektedir.</p> <p>FASB, kote edilmemiş öz sermaye</p>

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

	araçları ile bağlantılı olanlar da dahil olmak üzere tüm türevler için, nakit olarak kapatılabilenlerin rayiç değer ölçümlerini öngörmektedir, ancak teslim edilmek suretiyle kapatılacak olanlar 133 kapsamı dışında kalmaktadır.
Bir mali kıymetin tahsil edilebilir tutarı maliyeti üzerinden net defter değerini aştığı takdirde değer kaybı ya da tahsil edilmeme için net kar ya da zarar karşılığı yazılmalıdır.	Aynı
Değer tahsil edildiği takdirde net kar ya da zarar karşılığı yazılanın ters işlemi yapılmalıdır.	Yeni maliyet tabanı oluşur ve değerini ters çevrilmesi gösterilmez.
IASC: Daha Sonraki Ölçüm : Mali Borçlar Tüm finansal borçlar ilk kayıt değerinden anapara peşin ödemeleri ve amortisman düşülmek suretiyle olarak ölçülür, şu istisna ile ki (a) türev niteliğindeki pasifler ve işlem için tutulan pasifler (örneğin, kısa vadeli bir satıcı tarafından ödünç alınan menkul kıymetler) rayiç değere göre yeniden ölçülür.	FASB: Daha Sonraki Ölçüm : Mali Borçlar Aynı
IASC: Rayiç Değer Değişikliklerinin Rapor Edilmesi Rayiç değere göre yeniden ölçülen finansal varlıklar ve borçlar için, işletme aşağıdaki tek ve genel opsiyona sahip olur : a) tüm ayarlamayı dönem için net kar ya da zarar içinde gösterir; ya da b) sadece işlem için tutulan finansal varlık ve borçlarla ilgili rayiç değer değişikliklerini dönem için net kar ya da zarar içinde gösterir, işlem yapılmayan kalemlerdeki değer değişiklikleri mali kıymet satılana kadar öz sermaye içinde bildirilir ve satıldığında gerçekleşen kazanç ya da kayıp net kar ya da zarar içinde gösterir.	FASB: Rayiç Değer Değişikliklerinin Rapor Edilmesi FASB tüm işletmeler için (b) opsiyonunu zorunlu tutmaktadır.
IASC : Bilançodan Çıkarılma Bir finansal varlık aşağıdaki durumlarda bilançodan çıkarılır : - devralan kıymeti satma ya da rehin etme hakkına sahip olduğu takdirde, ve	FASB, bu kriterlere ek olarak devredilen kıymetlerin devredenin iflası halinde dahi devredenden

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

<p>- devreden devredilen kıymetleri yeniden iktisap etme hakkına sahip olmadığı takdirde. (Bununla birlikte, böyle bir hak kıymet piyasada kolayca elde edilebildiği ya da yeniden iktisap fiyatı yeniden iktisap sırasında rayiç değer olduğu takdirde bilançodan çıkarılmayı engellemez.)</p>	<p>kanunen ayrılabilir olmasını şart koşmaktadır.</p>
<p>Borçlu borcun asli sorumluluğundan (ya da bir kısmından) mahkeme kararı ile ya da alacaklı tarafından kanunen ibra edildiği takdirde borç bilançodan çıkarılabilir.</p>	<p>Aynı</p>
<p>IAS 39'daki kılavuz aşağıdaki örneği içermektedir. Bir banka bir alacağı başka bir bankaya devreder, ama devreden bankanın müşterisi ile ilişkisinin korunması için, devralan bankanın alacağı satmasına ya da rehin etmesine izin verilmez. Satış ya da rehin etme imkanı olmaması devralanın kontrolü elde etmediği gibi bir anlam verse de, bu durumda devreden devredilen kıymeti yeniden iktisap etme hakkı ya da kabiliyeti olmadığı takdirde bu devir bir satışır.</p>	<p>FASB Standartlarında benzer bir örnek yer almamakla birlikte, FASB Standartlarının devreden banka tarafından bilançodan düşmeye izin vermediği yorumu yapılabilir.</p>
<p>Bir borçlu alacaklıya teminat verdiği ve alacaklının da teminatı bir sınırlama olmaksızın satmasına ya da rehin etmesine izin verildiği takdirde, borçlu verilen teminatı alacak olarak gösterir ve alacaklı da verilen teminatı bir aktif, teminatı geri ödeme yükümlülüğün de bir pasif olarak gösterir.</p>	<p>Aynı</p>
<p>IASC : Riske Karşı Korumanın Muhasebeleştirilmesi</p> <p>Riske karşı korumanın muhasebeleştirilmesine belirli şartlarda izin verilir; şu şartla ki, riske karşı koruma ilişkisi net biçimde tanımlanmalı, ölçülebilir ve gerçekten etkili olmalıdır.</p>	<p>FASB : Riske Karşı Korumanın Muhasebeleştirilmesi</p> <p>Aynı</p>
<p>Nakit harici riskten korunma araçlarının kullanımı rayiç değer risk koruma araçları, nakit akış risk koruma araçları ya da yabancı bir işlemde net yatırım risk koruma araçlarından kaynaklanan döviz kaybı ya da kazancına maruz kalması ile sınırlıdır.</p>	<p>Nakit harici araçlarının kullanımı, risk koruma araçlarının taahhüt ya da yabancı bir işlemde net yatırım risk koruma araçlarından kaynaklanan döviz kaybı ya da kazancına maruz kalması ile sınırlıdır.</p>
<p>Üç tip risk koruma tanımlanmaktadır: Rayiç değer risk koruma, Nakit akışı riskine karşı</p>	<p>Aynı</p>

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

koruma, yabancı bir kuruluşta net yatırım için risk koruma	
Rayiç değer risk koruma tanımı : bilançoda gösterilen bir kıymet ya da borcun rayiç değerinde değişiklik riskine karşı koruma (örneğin, faiz hadlerindeki değişiklikler sonucu sabit hadli borcun rayiç değerindeki değişiklik riskine karşı koruma)	Aynı
Bununla birlikte, bilançoda gösterilmeyen, bir kıymeti işletmenin rapor hazırlama para biriminde sabit bir fiyat üzerinden satın alma ya da satma taahhüdünün riske karşı korunması bir nakit akışı risk koruması olarak kabul edilir.	Bilançoda gösterilmeyen, bir kıymeti işletmenin rapor hazırlama para biriminde sabit bir fiyat üzerinden satın alma ya da satma taahhüdünün riske karşı korunması bir rayiç değer ya da nakit akışı risk koruması olarak kabul edilir.
Rayiç değer risk koruma muhasebesi: bir risk koruma önleminin etkili olduğu ölçüde, riske karşı koruma aracının rayiç değerde yeniden ölçülmesinden kaynaklanan kazanç ya da kayıp derhal net kar ya da zararda gösterilir. Aynı zamanda, riske karşı korunan kaleme buna tekabül eden kazanç ya da kayıp riske karşı korunan kalemin net defter değerinde ayarlama yapar ve derhal net kar ya da zararda gösterilir.	Aynı
Nakit akış risk koruma muhasebesi : bir risk koruma önleminin etkili olduğu ölçüde, riske karşı koruma aracının kazanç ya da kayıp kısmı başlangıçta doğrudan öz sermayede gösterilir. Daha sonra, bu tutar, riske karşı korunan kalemin net karı ya da zararı etkilediği aynı dönem ya da dönemler için net kar ya da zararda gösterilir (örneğin, satış giderleri, amortisman ya da itfa ile).	Aynı
Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen satışların riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp satış gelirlerinin gösterildiği aynı dönem için net kar ya da zararda gösterilir.	Aynı
Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen bir kıymet ya da borç iktisabının riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp iktisap edilen	Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen bir kıymet ya da borç iktisabının riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki

MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLERİ

kıymet ya da borcun net defter değerinde ayarlama yapılması sonucunu doğurur. Kıymet ya da borcun başlangıç ölçümünde dahil edilen riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp, daha sonra kıymet ya da borcun net kar ya da zararı etkilediğinde net kar ya da zarara dahil edilir (örneğin, amortisman giderleri, faiz geliri ya da gideri veya satış giderleri gösterilirken).	kazanç ya da kayıp, kıymet ya da borç iktisap edildiğinde öz sermaye içinde kalır. Bu kazanç ya da kayıp daha sonra kıymet ya da borcun net kar ya da zararı etkilediğinde net kar ya da zarara dahil edilir (örneğin, amortisman giderleri, faiz geliri ya da gideri veya satış giderleri gösterilirken). Dolayısıyla, net kar ya da zarar IAS ve FASB Standartlarında aynı olur, ama bilanço sunuşu IAS'a göre net, FASB'a göre ise gayri safidir.
Yabancı bir kuruluşta net yatırımın riske karşı korunması : nakit akış risk korunması ile aynı şekilde muhasebeleştirilir.	Aynı
Özel tespit: İşletme genel olarak net bilanço pozisyonun riske karşı korunması yerine değer değişikliği ya da nakit akışı için özel bir risk koruma aracı tespit etmelidir. Bununla birlikte, genel bir net pozisyon için risk koruma muhasebesinin takribi gelir tablosu etkisi bazı durumlarda, temeldeki bir ya da bir kaç kalemin korunan pozisyon olarak tespit edilmesi suretiyle sağlanabilir.	Aynı

5) SONUÇ

Finansal piyasalarda 1970'lerden bu yana spot piyasalarda karşı karşıya kalınan risklerden korunmak amacıyla türev ürünlerin kullanımında önemli bir artış yaşanmıştır. Türev ürünlerin kullanımındaki artış nedeniyle ortaya çıkan risk profilindeki değişikliklerin muhasebe kayıtlarından izlenememesi, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşu kamuyu aydınlatma düzenlemeleri oluşturmaya yöneltmiştir. Konuyla ilgili olarak, İngiltere'de IASC'nin IAS 32 "Financial Instruments: Disclosure and Presentation" (Finansal Araçlar:Kamuyu Aydınlatma ve Sunum) ve IAS 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement" (Finansal Araçlar:Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi) düzenlemeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'nde FASB'un yayınladığı SFAS No.133 "Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities" (Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi) standardı ile türev ürünlerin mali tablolara yansıtılması ve kamuya açıklanması konularında gerekli çerçeve oluşturulmuştur.

Düzenlemelerde yer verilen, türev mali tablolara yansıtılmasına ilişkin düzenlemelere özet olarak aşağıda yer verilmektedir.

- Konuyla ilgili standartlar işlemlerin birer hedge yani bir riski bertaraf etmek için girilmiş bir ters işlem olarak kabul edilip edilmediğine göre muhasebe ilkelerinin özellikle dönemsellik ilkesinin nasıl kullanılacağını göstermek amacıyla oluşturulmuştur.

- Bir risk yönetimi işleminin bir "hedge" (riskten korunma işlemi) sayılabilmesi için; kullanan tarafından işlemin hedge olarak beyan edilmesi, riske karşı korunan kalemin, işletmeyi riske maruz bırakması, riskten korunma işleminin başlangıcında ve korunma işleminin yapıldığı dönem sürecinde riske karşı korunan kalemin değerindeki değişimler ve bu amaçlı olarak kullanılan aracın piyasa fiyatındaki değişimler arasında güçlü bir ilişki olması (korunmada etkinlik sağlanması) gibi kriterler aranmıştır. Riskten korunma enstrümanları rayiç değerinden taşınmalıdır.

- Standartlarda gerekli kriterlerin taşınması durumunda birbirlerini karşılıklı olarak dengeleyen riske karşı korunan varlık ve korunma aracı arasındaki kar veya zarar aynı dönemde tanımlanması, aksi takdirde, karşı karşıya kalınan riskin etkisini azaltmak için gerekli kriterleri taşımayan finansal enstrümanların piyasa değerinde meydana gelen değişimin aynı dönemde ve aynı koşullarda kar veya zarar olarak tanımlanması gerektiği belirtilmiştir.

- Riskten korunma araç finansal varlık ve yükümlülük ise ve etkinlik ölçülebiliyorsa nakit akışlarının veya rayiç değerindeki değişimlerin bir kısmından kaynaklanan riske karşı korunma sağlanabilir. Eğer korunan varlık finansal olmayan bir varlık veya yükümlülük ise döviz kuru riskine veya tamamının (parçalarının değil) maruz kaldığı tüm risklere karşı korunma sağlanabilir.

- Standartlar uyarınca, "türev ürün" tanımına (değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya da kredi endeksi veya benzer bir değişimdeki değişikliklere göre değişme gösteren, piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer sözleşme türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmeyen ya da çok az gerektiren; ilerideki bir tarihte kapatılan mali enstrümanlar) girmekle birlikte sözleşmeye taraf olan şirketin sözleşmeyi sözleşmenin konusunu oluşturan varlığın fiziksel teslimi ile sonuçlandırmaya niyeti varsa ve geçmişte nakit hesap kapatılmasına ilişkin uygulamalar yoksa sözleşme türev araç olarak muhasebeleştirilmeyecektir.

- Bir türevin rayiç değerindeki değişikliklerin gelir tablosunda gösterilmesi türevlerin kullanım amacına bağlı olacaktır. Türev bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahip değilse ya da böyle düşünülmemişse, türev üzerinden kazanç ya da kayıp cari olarak gelir tablosunda gösterilmelidir. Eğer, türev özel bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahipse, üzerinden kazanç ya da kayıp ya (1) riske karşı korunma konusu olan kalem esasında yapılacak bir mahsup ayarlaması ile birlikte gelir tablosunda gösterilmeli, ya da (2) öz sermaye içinde kayıtlara alınmalıdır. Riske karşı korunma muhasebesine uygun olması için, türev ürünlerin "rayiç değer riskine karşı korunma", nakit akışı riskine karşı korunma" ya da "döviz riskine karşı korunma" özelliği taşınmalıdır.

- Rayiç değer risk korumasında koruma aracındaki (yani, türev) kazanç ya da kayıp ile korunan kalem üzerinde koruma yapılan riskten kaynaklanan kazanç ya da kayıp (yani, rayiç değerde değişim) cari dönemin gelir tablosunda gösterilir ve korunan kalemin net defter değeri (ya da "temeli-basis ") ayarlanır.

- "Nakit akışı riskine" karşı korumada riske karşı koruma aracının kazanç ya da kaybının etkili kısmı ilk olarak özsermayenin bir unsuru olarak gösterilir ve riske karşı korunan öngörülen işlemin kazançları etkilediği dönem ya da dönemlerde (örneğin, öngörülen bir satış gerçekleştirildiğinde) karlarla birlikte yeniden sınıflandırılır. Riske karşı korunan işlem sonucunda

bir kıymet iktisap edildiği ya da borç yapıldığı takdirde, özsermaye içinde biriken kazanç ya da kayıplar, iktisap edilen kıymet ya da yapılan borcun kazançları etkilediği aynı dönem ya da dönemler içinde (örneğin, amortisman, faiz ya da satış giderlerinin gösterildiği dönemler) kar olarak yeniden sınıflandırılır. Bu prosedür gelecek dönemlerde “ kazanç etkisinin kuruluşun nakit akış risk koruma önlemini sabitlendiği ” fiyat ya da gidere eşit olmasını sağlar.

- Bir döviz risk korunma önleminin ve döviz nakit akış risk korunma önleminin muhasebeleştirilmesi döviz harici risk korunma önlemlerinin muhasebeleştirilmesi ile aynı esasları izler. Yabancı bir işlemde net yatırımın riske karşı korunmasında, riske karşı korunma aracındaki kazanç ya da kayıp özsermaye içinde gösterilir.

- Riskten korunma işlemlerinin yapılması ile finansal varlık veya yükümlülüğün rayiç değerindeki değişiklikler ve riskten korunan varlığın rayiç değerindeki değişiklikler arasında istenen güçlü ilişki sağlanamazsa riskten korunma muhasebesine devam edilmeyip kar veya zarar hemen gelir tablosunda kayda geçirilmelidir.

- Risk koruma muhasebesinin belirleyici kriteri, riske karşı koruma aracı ile korunan kalem arasındaki risk koruma ilişkisinin koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini hem riske karşı korumanın oluşturulduğu esnada hem de sürekli olarak dengelemekte yüksek derecede etkin olmasıdır. Mali tablo hazırlama dönemlerinde ya da en azından üç ayda bir etkinliğin değerlendirilmesi zorunludur. Bir riske karşı koruma ilişkisinin belirlenmesinin bir parçası olarak, riske karşı korumanın koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini dengelemekte ne derece etkin olduğunu baştan değerlendirmesini şart koşmaktadır. Bu itibarla, riske karşı koruma ilişkisinin dengelemeyi sağlamak konusunda yüksek derecede etkin olacağını bekleyip beklemediğini değerlendirmek ve riske karşı korumanın etkin olmayan kısmını ölçmek için tanımlanmış bir metodun sürekli kullanımını öngörmektedir.

- Bir kuruluş (1) riske karşı koruma kriterlerine uymadığı ya da (2) türev sona ettiği ve satıldığı, kullanıldığı ya da bir riske karşı koruma aracı olmaktan çıktığı takdirde riske karşı koruma muhasebesi devam ettiremez. Bir riske karşı korumanın devam etmemesi durumunda bunun muhasebeleştirilmesi bu kesintinin sebebine bağlıdır. Genel olarak, bu kesinti rayiç değer ya da nakit akışı risk koruması için kar üzerinde hemen etkide bulunmaz. Bir taahhüdün rayiç değer riskine karşı korumasında taahhüdün bu nitelikten çıkması muhtemeldir. Bu durumda, şirket taahhüdlерinin kümülatif piyasa ayarlamaları ile gösterilen aktif ya da pasif bilançodan çıkartılacak ve buna tekabül eden kazanç ya da kayıp gelirlerde kaydedilecektir. Öngörülen bir işlemin nakit akış risk korumasında, bir kuruluşun daha sonra öngörülen işlemin gerçekleşmeyebileceğine karar vermesi muhtemeldir. Bu durumda, özsermaye içerisinde biriken kazanç ya da kayıp derhal karda gösterilir. Bir kuruluşun olasılık tahmininde değişiklik yaparak karlarını manipüle etmesini önlemek için özsermaye hesabında biriken tutarların sadece kuruluş tarafından öngörülen işlemin, gerçekleşmeyeceğinin öngörülmesi halinde karda gösterilmesine karar vermiştir.

KAYNAKÇA

FASB (of the Financial accounting Foundation). Statement of Financial Accounting Standards No. 138, Financial Accounting Series, No.210-B (June 2000).

FASB (of the Financial accounting Foundation). Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series, No.186-B (June 1998).

IASB. New IASB Europe Convention a Single Market in European Accounting (Seminer Notları), Published by International Financial Exhibitions Ltd. (September 2000), 74-81.

PACTER, Paul. "IAS 39 Compared with FASB Standards", Accountancy International Magazine (June 1999).

PRICEWATERHOUSECOOPERS. Meet the Experts-Technical Workshop on SFAS 133 and IAS 39 (November 1999).

PRICEWATERHOUSECOOPERS. The New Standard on Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities, An Executive Summary, 1998.

SMITH, G.Robert, Gary WATERS and Arlette C. WILSON. "Improved Accounting for Derivatives and Hedging Activities", Derivatives Quarterly, (Fall 1998).

www.iasc.org.uk

www.rutgers.edu/Accounting/raw/fasb